

OCENE
RECENSIONI
REVIEWS

Gherardo Ortalli & Ornella Pittarello (ur.) (2014):
CRONICA JADRETINA. VENEZIA – ZARA, 1345–1346.
Istituto Veneto di Scienze, Lettere ed Arti, Venezia,
167 strani.

Mesto Zadar je bilo zaradi svoje strateške lege v srednjem veku osrednje mesto Dalmacije. Zato so se zanj potegovali tako Benetke kot oblastniki zaledja: hrvaški bani in ogrski vladarji, mesto samo pa si je prizadevalo za čim bolj samostojno odločanje o lastni usodi. Pred sredo 14. stoletja je Zadar priznaval beneško oblast, izpod katere pa se je skušal izviti. Na roko so mu šle politične okoliščine. Le malo za tem, ko je (1342) na Ogrskem zavlada Ludvik I. Veliki, je moč hrvaških gospodarjev dalmatinskega zaledja oslabela. Mesta pod Benetkami, tudi Zadar, so iskala zaslombe pri Ludviku. To je v pogledu Zadra sprožilo oster odziv Benetk. Nad Zadar so poslale kopno vojsko in mornarico, ki sta obkolili mesto. Obleganje in spopadi so trajali od avgusta 1345 do konca decembra 1346, ko se je bil Zadar primoran vnovič pokoriti Benetkam. O dogajanju sta nastala dva komplementarna kronikalna zapisa, ki prikazujeta nasprotujoča si vidika zadrškega in beneškega dojetja vojnih dogodkov, obojih političnih koncepcij in kulturno-literarnih usmeritev.

Leta 2007 je v zbirki *Monumenta spectantia historiam Slavorum Meridionalium* Hrvaške akademije znanosti in umetnosti izšla znanstvenokritična, bogato komentirana izdaja opisa dogodkov izpod peresa anonimnega zadrškega kronista Obsidio ladrensis. Ta objava je spodbudila že pred časom načrtovano izdajo beneškega spisa Cronica Jadretina, ohranjenega v latinskem in ljudskem (vulgarnem) jeziku. Oba rokopisa, ki sta predmet pričujoče objave Istituto Veneto di Scienze, Lettere ed Arti izpod peres Ghirarda Ortallija in Ornelle Pittarello, hrani Biblioteca Nazionale Marciana v Benetkah.

Uvodno poglavje monografije osvetljuje historiat zamisli in uresničitev edicije Cronica Jadretina. Sledi zanimivo razglabljanje o obeh omenjenih antagonističnih kronikah – zadrski in beneški, ki povzema tudi več dejstev o zadrskem piscu, njegovem vpogledu v dogajanje in v z njim povezane dokumente ter o kakovosti njegovega pisanja. Tudi pisec Cronice Jadretine je anonimen, zastopa probeneško stališče in predstavlja značilnosti tedanje beneške notarske kronistike. Avtor Ortalli v posebnem poglavju umešča dogajanje v časovno in prostorsko širši kontekst Dalmacije in znotraj nje Zadra v razmerju do Benetk in ogrskih vladarjev s ključnimi prekretnicami: 1313 podreditev Benetkam, ki je bila po zatrtju zadrškega upora 1345–1346

vnovič potrjena 1348, prehod dalmatinske obale v roke ogrskega kralja Ludvika 1358 in končno odkup Dalmacije vključno s Zadrom s strani Benetk od šibkega pretendenta za ogrski prestol 1409. Isti avtor nato osvetli dogodke in njihovo dojetje z beneškega in zadrškega zornega kota. Beneški pristop opravičuje vojaški poseg kot beneško pravico in božjo voljo proti tistim, ki se skušajo izmakniti beneškemu nadzoru. Hvali dobrohotnost doža in učinkovito družbeno povezanost vladajočih in podložnih v Benetkah, medtem ko naj bi v Zadru pod vplivom ogrskega vladarja prišlo do plemiškega zatiranja malih ljudi. Zadrski vidik pa zagovarja osvoboditev – svobodo proti beneški dominaciji, uporablja besedo *patria* v smislu mestna skupnost. Domovina, spodobnost in zvestoba naj bi bile identitetne, povezovalne vrednote Zadrancov, čeprav je pri njih prihajalo do razhajanja stališč družbenih slojev. Benetke so spodbujale cepljenje interesov popolarov in patriciata. Podpirale so prve in se v svojih prizadevanjih posluževale tudi podkupovanja.

Več indicev kaže, da je Cronica Jadretina časovno nastala zelo blizu dogodkov 1345–1346. Njenemu anonimnemu avtorju so raziskovalci skušali nadeti ime z analizami jezika, fraz, citatov in posameznih besed. Dosedanjim domnevam o avtorstvu, ki izpostavljajo predvsem dva možna pisca, avtorica Pittarello argumentirano in prepričljivo postavlja ob bok tezo, da gre za neznanega avtorja – notarja, povezanega z beneško pisarno, ki pa je bil vsaj deloma prisoten v vojaškem konfliktu pred Zadrom. Vojnim dogodkom namreč posveča večjo pozornost kot diplomatskim, ki so se odvijali daleč od vojaških spopadov. Podrobno opisuje beneško floto, premike kopne vojske, preskrbo vojske itd., medtem ko dogovore v Benetkah omenja le pavšalno. Ista avtorica podrobneje formalno in vsebinsko predstavi latinski kodeks Cronica Jadretina in njegove dodatke na koncu. V besedilu so dogodki opisani v kronološkem zaporedju, porazdeljeni v neoštevilčena poglavja, katerih vsako ima ritmični zaključek. Naracija je jedrnata, ne sklicuje se na dokumente, pač pa vključuje svete zapise in antične pisce. Izraža beneško stališče, omenja beneške zasluge in legitimira beneški poseg, ki potrjuje pravico in moč Benetk. Besedilo Cronice Jadretine na koncu vključuje: pesnitev v čast dožu Andreu Dandolu, katere vsebina je zadrška vojna, akt predaje Zadrancov beneškemu gospostvu, molitev devici Mariji, posmrtni napis poveljniku beneških galej v heksametrih po antičnem vzoru ter doževo pismo istemu poveljniku z navodili in zadolžitvami pri obleganju Zadra.

Latinsko besedilo Cronice Jadretine je bilo kasneje prevedeno tudi v ljudski jezik. Med presojo odvisnih rokopisov in razvejanih prepisov ter objave iz 1796, avtor Ortalli utemeljeno pokaže na zapis, ki je najbližje prvotnemu prevodu Cronice Jadretine, vključen pa je v kroniko Pseudo-Zancaruola v hrambi Biblioteca Nazionale Marciana v Benetkah. Naslov rokopisa

je *Como la città de Zara revellò ala città signoria de Venesia*. Ohranjena latinska in prevedena verzija pa nista neposredno odvisni, ker se v nekaterih podatkih razhajata. V prevedeni verziji manjkata dve poglavji latinske in končni dodatki, ki jih vsebuje ohranjena latinska inačica, odstopanja pa so tudi v samem besedilu. Primerjava obeh besedil kaže, da prevedena inačica skoraj ničesar ne dodaja k latinski, le nepomembne drobne pripombe, ki častijo Benetke in grajajo Zadar. V prevodu so izostale posamezne besede in celo vrste, v njem se pojavljajo banalne pomote in bistvene napake, v nekaterih primerih celi stavki niso razumljivi. Imenitno pomagalo k razumevanju vira je poglavje, ki v kratkem povzema vsebino vseh 41 poglavij Cronice Jadretine z dopolnili o kraju in času dogajanja in o akterjih, ki jih izvirnik ne omenja. Pojasnilu kriterijev edicij latinskega in ljudskega besedila sledita drug ob drugem oba prepisa. V obeh so označeni listi izvirnika, poglavja pa so oštevilčena s strani izdajateljev obeh rokopisov. Prepisoma sledi še prepis dodatkov latinske Cronice Jadrensis. Knjigo zaključujejo sezname objavljenih in neobjavljenih virov, seznam literature, ter seznama pojmov ter osebnih in krajevnih imen.

Tako pri objavi Obsidio Iadrensis kot Cronica Jadretina imamo opraviti z odličnima izdelkoma, čeprav se

po sestavnih delih nekoliko razlikujeta. Obsežni uvod, opremljen s podrobno kronologijo dogodkov in analizo jezika, je pri objavi Obsidio Iadrensis preveden tudi v angleščino, samo besedilo izvirnika pa v hrvaški jezik. Objavi je dodan faksimile rokopisa. Cronica Jadretina je glede prevodov in ponazoril skromnejša, zato pa v spremnih poglavjih k objavi prinaša dragocena in prepričljiva razmišljanja in analize: vsebinske in ideološke primerjave beneškega in zadrškega dojemanja dogodkov, razmišljanje o avtorstvu latinskega vira, opis tradicije besedila v ljudskem jeziku in še marsikaj.

Darja Mihelič

Zdenka Bonin & Deborah Rogoznica (2016):
KOPRSKA RODBINA GRISONI
IN NJENE SORODSTVENE POVEZAVE.
Koper, Pokrajinski arhiv Koper, 123 strani.

Po predstavitvi fonda rodbine Gravisi (1440–1933) v dvojezičnem katalogu iz leta 2012, sta Z. Bonin in D. Rogoznica uspeli v razmeroma kratkem času obdelati in predstaviti nič manj obsežen in dragocen fond rodbine Grisoni, ki je ob finančni podpori Ministrstva za kulturo Republike Slovenije, izšel pod naslovom »Koprska rodbina Grisoni in njene sorodstvene povezave«, Koper, Pokrajinski arhiv Koper, 2016.

Njun izbor rodbine Grisoni ni bil naključen, saj se je Pokrajinski arhiv Koper na določen način že leta 2013/14 vključil v projekt »Vloga in pomen plemiške družine Grisoni in njihove knjižne zbirke v kulturni dediščini Kopra« (projekt raziskav in objava arhivskega in knjižničnega gradiva Osrednje knjižnice Koper in Pokrajinskega arhiva Koper), ki je strnil okrog sebe vrsto strokovnjakov različnih profilov s področja humanističnih ved, tako z obalnega kot širšega slovenskega prostora.

Po srečnem naključju je namreč po izumrtju rodbine (1841) v Kopru ostala njihova dragocena knjižnica, ki jo od leta 1952 hranijo v Domoznanskem oddelku Osrednje knjižnice Koper, arhivsko gradivo pa v fondu Sabini-Grisoni predstavlja nadvse pomemben vir za spoznavanje zgodovine Kopra, kakor tudi širšega istrskega prostora.

Raziskave knjižnega in arhivskega gradiva, ki se sicer zrcalijo v izdanem katalogu obeh avtoric, naj bi tako strokovni kot širši javnosti predstavile ta izredno dragocen segment koprške kulturne dediščine, kakor tudi osebnost zadnjega potomca – grofa Francesca Grisonija – v kontekstu razsvetljenskih nagibov, svetovljanstva in erudicije, ki sta oplajala tedanji intelektualni in kulturniški krog koprškega plemstva in bogatega meščanstva na prehodu med 18. in 19. stoletjem.

Rodbinski fond Sabini-Grisoni je bil po podatkih iz leta 1949, kot pojasnujeta avtorici, po vsej verjetnosti hranjen v prostorih Ubožne ustanove (*Pio Istituto*

